

УДК 94(477.8):321.64»19»

DOI <https://doi.org/10.24919/2312-2595.16/58.13>

Оксана МЕДВІДЬ

кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України та правознавства, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, вул. Івана Франка, 24, м. Дрогобич, Україна, індекс 82100 (oksana-medvid@ukr.net)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8777-9760>

Researcher ID: <http://www.researcherid.com/rid/F-9444-2018>

Руслана ПОПП

кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України та правознавства, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, вул. Івана Франка, 24, м. Дрогобич, Україна, індекс 82100 (ruslana_popp@ukr.net)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5370-1770>

Researcher ID: <http://www.researcherid.com/rid/F-94962018>

Scopus-Author ID: 57222035521

Бібліографічний опис статті: Медвідь, О., & Попп, Р. (2024). Ідеологічно-пропагандивні процеси в західних областях України в перші повоєнні роки: нове документальне свідчення. *Українські історичні студії*, 16(58), 126–138. doi: <https://doi.org/10.24919/2312-2595.16/58.13>

ІДЕОЛОГІЧНО-ПРОПАГАНДИВНІ ПРОЦЕСИ В ЗАХІДНИХ ОБЛАСТЯХ УКРАЇНИ В ПЕРШІ ПОВОЄННІ РОКИ: НОВЕ ДОКУМЕНТАЛЬНЕ СВДЧЕННЯ

Анотація. *Мета дослідження* – оприлюднити документ та показати його науково-інформаційну наповненість для висвітлення ідеологічно-пропагандивних процесів у західних областях України в перші повоєнні роки. **Методологія дослідження** базується на загальноприйнятих принципах науковості, об'єктивності, історизму, методах зовнішньої та внутрішньої критики джерел. **Наукова новизна.** У статті висвітлено заходи ідеологічно-пропагандивної роботи українських визвольних сил, ставлення до ОУН, УПА та радянської системи різних груп населення регіону. Показано погляд підпільників на ідейно-політичний тиск радянської влади на мешканців краю як один із важливих засобів радянської пропаганди. **Висновки.** Звітна документація ОУН становить значний науково-інформаційний інтерес. Опублікований документ є важливим джерелом до вивчення ідейно-пропагандивних процесів у західних областях України в перші повоєнні роки. Звіт було укладено в грудні 1949 р., авторство не встановлено. Донесення зберігається в Архіві центру досліджень визвольного руху і перебуває на стадії оброблення. Інформація підпільного звіту засвідчує, що український визвольний рух приділяв значну увагу вишкільно-пропагандивній діяльності у своїх лавах. Підпільники вивчали також настрої різних категорій населення щодо українського визвольного руху та радянської системи, для того щоб залучити його до ОУН та УПА, виробити дієві методи боротьби проти своїх ворогів. Підтримка та допомога більшості населення українських повстанців, незважаючи на жорстокі репресивні заходи радянської системи, уможливила тривалу боротьбу проти неї. У публікації максимально збережено мову і стилістику документу, виправлено окремі граматичні погрешності.

Ключові слова: ОУН та УПА, повстанці, радянська система, ідеологічно-пропагандивні заходи, підпільний звіт.

Oksana MEDVID

Ph.D (History), Associate Professor at Department of Ukrainian History and Law, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, 24, Ivan Franko Str., Drohobych, Ukraine, postal code 82100 (oksana-medvid@ukr.net)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8777-9760>

Researcher ID: <http://www.researcherid.com/rid/F-9444-2018>

Ruslana POPP

PhD (History), Associate Professor at the Department of Ukrainian History and Law, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, 24, Ivan Franko Str., Drohobych, Ukraine, postal code 82100 (ryslana_popp@ukr.net)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5370-1770>

Researcher ID: <http://www.researcherid.com/rid/F-94962018>

Scopus-Author ID: 57222035521

To cite this article: Medvid, O., & Popp, R. (2024). Ideolohichno-propahandyvni protsesy v zakhidnykh oblastiakh Ukrainy u pershi povienni roky: nove dokumentalne svidchennia [Ideological and propaganda processes in the western regions of Ukraine in the immediate post-war years: new documentary evidence]. *Ukrainski istorychni studii – Ukrainian Historical Studies*, 16(58). 126–138. doi: <https://doi.org/10.24919/2312-2595.16/58.13> [in Ukrainian].

IDEOLOGICAL AND PROPAGANDA PROCESSES IN THE WESTERN REGIONS OF UKRAINE IN THE IMMEDIATE POST-WAR YEARS: NEW DOCUMENTARY EVIDENCE

Summary. *The aim of this article is to present a document and demonstrate its scholarly value in depicting the ideological and propaganda processes in the western regions of Ukraine during the early post-war years. The research methodology is based on widely accepted principles of scientific inquiry, objectivity, historicism, and the use of external and internal criticism of sources. Scientific Novelty:* The article highlights the ideological and propaganda activities of Ukrainian liberation forces, examining attitudes toward the Organization of Ukrainian Nationalists (OUN), the Ukrainian Insurgent Army (UPA), and the Soviet system among various population groups in the region. The perspective of underground fighters on the ideological-political pressure exerted by Soviet authorities on local inhabitants is presented as a key tool of the process of Sovietization.

Conclusions: *The analysed documentation of the OUN holds significant scientific and informational value. The published document represents a crucial source for studying ideological and propaganda processes in western Ukraine in the immediate post-war years. The report, compiled in December 1949, remains anonymous. It is currently housed in the Archive of the Center for the Study of the Liberation Movement and is undergoing processing. The information within this underground report demonstrates that the Ukrainian liberation movement placed considerable emphasis on training and propaganda activities within its ranks. Additionally, the underground fighters studied the sentiments of various segments of the population regarding both the Ukrainian liberation movement and the Soviet system, with the aim of recruiting them into the OUN and UPA and developing effective methods of resistance. The continued support and assistance from the majority of the population for the Ukrainian insurgents, despite severe Soviet repressive measures, enabled the protracted resistance against the Soviet regime. The publication preserves the original language and style of the document to the greatest extent possible, with only minor grammatical corrections.*

Keywords: *OUN and UPA, insurgents, Soviet system, ideological and propaganda activities, underground report.*

Постановка проблеми. Одним із важливих напрямів боротьби путінського режиму проти України є інформаційна пропаганда. Методи та засоби впливу на населення, наративи яким воно зомбується, особливо щодо діяльності ОУН та УПА, напрацьовувалися ще в радянські часи.

Сьогодні важливо на основі нових документальних свідчень вивчати, аналізувати та враховувати в сучасних реаліях повномасштабної війни Росії проти України історичний досвід боротьби українського визвольного руху проти ворожої пропаганди сталінського режиму, який відновлювався та утверджувався в західних областях України в перші повоєнні роки. Це допоможе виробити дієву контрпропаганду, показати реальне обличчя російської диктатури та її злочинів.

Аналіз досліджень. В умовах, коли історики отримали доступ до раніше заборонених джерел з історії українського визвольного руху в перші повоєнні роки, з'являються статті,

монографії, які вводять у науковий обіг значний масив звітних документів ОУН. Хочемо виокремити джерелознавчі роботи В. Ільницького, М. Галіва (Ільницький, Галів, 2015), В. Ільницького, Н. Кантор, Т. Батюка (Ільницький, Кантор, 2021; Ільницький, Кантор, Батюк, 2022), М. Галіва, О. Свйонтик, Н. Ільницької, М. Гранд (Галів, Свйонтик, 2023; Свйонтик, Галів, 2021; Галів, Ільницька, Гранд, 2022), О. Медвідь, (Медвідь, 2023), Р. Попп, А. Кірди (Попп, Кірда, 2023). У них показано протистояння повстанців радянській системі на західноукраїнських землях у перші повоєнні роки, репресивну політику влади, розкрито повсякденні практики населення. Р. Попп на основі звітів ОУН з Дрогобиччини та Львівщини розкрила політичні, господарські, соціальні та культурні процеси в західних областях України в перші повоєнні роки (Попп, 2019а, 2019б, 2022).

Мета статті – оприлюднити документ та показати його інформаційну наповненість для висвітлення ідеологічно-пропагандивних процесів у західних областях України в перші повоєнні роки.

Виклад основного матеріалу. Документ, а саме «Звіт пропагандивно-вишкільної роботи», зберігається в Архіві центру досліджень визвольного руху (Архів ЦДВР) і перебуває ще на стадії оброблення. Через часткову його пошкодженість указівка на місце створення відсутня (Архів ЦДВР, арк. 1). Про це довідуємося вже безпосередньо з викладених у ньому даних. Йдеться про діяльність ОУН та УПА на теренах сучасної Івано-Франківської області. Відповідно до тодішньої структури Карпатського краю ОУН, це Войнилівський район, який входив до Журавненського надрайону Калуської округи (Ільницький, 2016, с. 76). У документі подаються відомості за грудень 1948 р., але створено його було в грудні 1949 р. через ускладнення зв'язків та запізнілу інформацію. В одному з підпільних документів наголошується, що в районах Калуської округи нараховується від 15 до 20 осіб, але Войнилівський район «майже не має людей» (Ільницький, 2016, с. 76–77). Автора підпільного звіту не вдалося ідентифікувати, він підписаний «Б-22» (Архів ЦДВР, арк. 6). Можемо припустити, що це був районний референт пропаганди.

Матеріали звіту засвідчують, що український визвольний рух у перші повоєнні роки важливу увагу приділяв ідейно-пропагандивній діяльності. Поширення ідей визвольної боротьби відбувалося насамперед через друковані засоби пропаганди. У документі названо твори, які для свого вишколу перечитували повстанці, а також література, яку передруковували та розповсюджували серед населення. Намагаючись протистояти радянській агітації та пропаганді, підпільники поширювали та виготовляли листівки, відозви, короткі заклики з поясненнями ідей та мети своєї боротьби, критикою політики та заходів більшовицької влади. У звіті зазначено, що на терені в грудні 1948 р. було виготовлено 2000 «протиколгоспних» листівок. У них селян закликали рішуче чинити опір колективізації, попри всі репресивні заходи влади (Архів ЦДВР, арк. 1). У містах пропагандивні матеріали повстанці зазвичай закидали в подвір'я та вікна мешканців регіону, розклеювали лише з метою демонстрації, бо співробітники МВС їх зривали (Ільницький, 2016, с. 123). Підпільники звітують про поширення в райцентрі Войнилів у грудні 1948 р. відозв та брошур: «Селяни західних областей України», «Школярі», «Маніфест ОУН», «Бюро Інформації УГВР». За наведеними у звіті даними, можемо підсумувати, що серед населення краю було поширено 2793 примірники різних націоналістичних матеріалів (Архів ЦДВР, арк. 4).

Пропагандивну літературу повстанці отримували з надрайонного осередку пропаганди. З її переліку бачимо, що це програмна, організаційна, політична, ідеологічна, пропагандистська література ОУН та УПА. Найбільше в розпорядженні підпільників було відозв: «Маніфест ОУН», «Українські учителі», «Школярі» (Архів ЦДВР, арк. 1). Пропагандивні матеріали передавалися різними шляхами й на «східні українські землі» (Архів ЦДВР, арк. 3).

Пропагандивна та агітаційна робота в Карпатському краї ОУН була націлена як на населення регіону загалом, так і на окремі його соціальні групи. Зокрема, у звітних матеріалах показано, що друковані засоби пропаганди українського визвольного руху активно поширювалися серед українців зі «східних областей України, які мешкали в регіоні», наголошується

на позитивному сприйнятті ними різноманітної націоналістичної літератури (Архів ЦДВР, арк. 3). Підпільники проводили й особисті зустрічі з населенням, на яких теж вели пропаганду проти «колгоспного ладу», саботаж «держпоставок», закликали чинити супротив усім заходам радянської системи (Архів ЦДВР, арк. 4).

Важливим є те, що в опублікованому документі не тільки виокремлюються окремі категорії населення краю, але аналізується ставлення кожної з них як до українського визвольного руху, так і до радянської влади. На думку підпільників, місцева молодь є «великим симпатиком підпільного руху», «найбільш витривала і морально стійка», «захоплюється підпільними виданнями», «на кожному кроці сприяє руху» (Архів ЦДВР, арк. 3, 5). Особливий вплив на молодь мали особисті зустрічі з повстанцями (Архів ЦДВР, арк. 5).

Селянство було незадоволене політикою радянської влади на селі, яку називали «большевицьким грабежем», воно обурювалось і вороже налаштовувалось проти радянської системи через непомірні норми «поставок продуктів, платежі, податковий тиск, яким «не було кінця», примусовий вступ до колгоспів, «культурне і національне поневолення України» (Архів ЦДВР, арк. 4). У підпільному звіті констатується обізнаність селян щодо ідей боротьби українського визвольного руху, прихильне ставлення до нього та допомога повстанцям (Архів ЦДВР, арк. 4). Робітники, які в регіоні переважно були зайнятими в лісовому господарстві, через надмірні норми теж, за спостереженнями підпільників, негативно та вороже ставилися до влади і позитивно – до українського руху. Як бачимо, «соціально-економічні перетворення» радянської системи в західних областях України були негативно сприйняті населенням.

Про місцеве учительство як представників інтелігенції у звіті зазначається, що воно теж прихильне до українських повстанців, виконує «радянські розпорядження» і виховання школярів «у дусі відданості большевицькій партії і Сталіну», залучає дітей в піонери та комсомол лише з огляду на ступінь репресивного тиску щодо нього. Вони «свідомі, що повстанці баряться за краще соціальне життя в майбутній українській державі» (Архів ЦДВР, арк. 5). У документі наголошується, що зміна поглядів окремих учителів, які були направлені на роботу в край з різних регіонів України (у звітній документації ОУН їх називають «надніпрянцями» із «СУЗ» (з східних областей України), зазвичай не партійних, на діяльність ОУН та УПА, відбувалося під впливом націоналістичної літератури, практичних порад, особистого досвіду спілкування з повстанцями (Архів ЦДВР, арк. 5).

Щодо духовенства підпільники звітують, що в регіоні залишились лише ті священнослужителі, які перейшли в православ'я, вони були обізнані з ідеями та цілями боротьби українських повстанців, незадоволені тиском «більшовиків» на церкву і права священників, але через страх перед репресіями щодо себе і своїх вірян «намагалися уникати контактів з повстанцями, були «неучасними», дотримуватися позиції «моя хата з краю» (Архів ЦДВР, арк. 6).

У звіті виокремлюється також така категорія населення, як «інваліди». Це були зазвичай колишні фронтовики, які зазнали каліцтва на війні, їх вороже і «ненависне» ставлення до «большевиків» було спричинене відсутністю чи мізерною державною матеріальною підтримкою (Архів ЦДВР, арк. 6).

У підпільному звіті надано характеристику українського населення, яке було переселене із Закерзоння. Причини ворожого ставлення більшості «переселенців» до радянської системи були пов'язані з примусовістю їх переселення з рідних країв до радянської України, втратою ними власного майна, необлаштованістю на нових місцях. Серед них були не тільки прихильники ОУН та УПА, а й безпосередні учасники українського визвольного руху (Архів ЦДВР, арк. 6). З погляду національної приналежності, за висновками звіту, «руські партійні» однозначно ставились вороже до ОУН та УПА, а представники польського населення вже на той час в регіоні не фіксувалися (Архів ЦДВР, арк. 6).

Автор звіту виділяє й основні теми радянської пропаганди. Це вплив на селян із закликами своєчасної здачі сільськогосподарської продукції державі. Для цього в пресі активно проводилася кампанія з «вихваляння передових здатчиків держпоставок» (Архів ЦДВР, арк. 2). Влада не гребувала і репресивними заходами. У боржників, поки вони не розраховувалися

повністю з державою, вилучали худобу. Важливе місце займала і пропаганда проти українського визвольного руху. Однією з тез, яку насаджували «большевики» населенню краю, було те, що саме повстанці винні в репресіях проти його мешканців (Архів ЦДВР, арк. 2). Створення та насадження образу ворога – «українських буржуазних націоналістів» – відбувалося радянською системою дуже продумано і цілеспрямовано. Третьою важливою темою радянської агітації була пропаганда «заможного колгоспного життя», переваг колгоспного ладу (Архів ЦДВР, арк. 2).

У звітному документі ОУН показано і засоби «ворожої» пропаганди. Насамперед це радянські друковані періодичні видання. Через пошкодженість документу не можемо підрахувати, скільки загалом, за приблизними даними підпільників, у грудні 1948 р. на територію краю було направлено радянських газет і журналів, але можемо стверджувати, що найбільше (3500 примірників) було газети «Радянська Україна» – органу ЦК КП(б)У. У звіті названо всі двадцять чотири видання, які надходили в регіон (Архів ЦДВР, арк. 2), – від центральних партійних до сатиричних журналів «Перець», «Крокодил» (Архів ЦДВР, арк. 1). Передплатниками їх були переважно клуби, учителі, сільські ради, районна газета мала назву «Вперед» (Архів ЦДВР, арк. 2). Клуби і бібліотеки створювалися майже в кожному населеному пункті, але активно вони працювали лише в районному центрі Войнилів. У звіті зазначено, що в бібліотеці Будинку культури райцентру у відділі політичної літератури було 2500 книг, а у відділі сільськогосподарської – 620 (Архів ЦДВР, арк. 3). Поширеною формою радянської масово-політичної роботи, як у містах, так і селах, були мітинги, на які партійно-радянське керівництво району і сільський актив насильно зганяли селян (Архів ЦДВР, арк. 2).

Висновки. Отже, звітна документація ОУН становить значний науково-інформаційний інтерес. Опублікований документ є важливим джерелом до вивчення ідейно-пропагандивних процесів у західних областях України в перші повоєнні роки. Звіт було укладено в грудні 1949 р., авторство не встановлено. Донесення зберігається в Архіві центру досліджень визвольного руху і перебуває на стадії оброблення. Інформація підпільного звіту засвідчує, що український визвольний рух приділяв значну увагу вишкільно-пропагандивній діяльності у своїх лавах. Підпільники вивчали також настрої різних категорій населення щодо українського визвольного руху та радянської системи, для того щоб залучити його до ОУН та УПА, виробити дієві методи боротьби проти своїх ворогів. Підтримка та допомога більшості населення українських повстанців, незважаючи на жорстокі репресивні заходи радянської системи, уможлилювала тривалу боротьбу проти неї. У публікації максимально збережено мову і стилістику документу, виправлено окремі граматичні погрішності. **Перспективним напрямом дослідження** є поглиблення регіональної специфіки проблеми.

Джерела та література

- Ільницький, В. (2016). *Карпатський край ОУН в українському визвольному русі*. Дрогобич: Посвіт, 696 с.
- Ільницький, В., & Галів, М. (2015). До історії діяльності молодіжних українських націоналістичних організацій на Дрогобиччині: нове документальне свідчення. *Дрогобицький краєзнавчий збірник* / [головний редактор Л. Тимошенко, упоряд. і наук. ред. М. Галів, В. Ільницький]. Спецвипуск II. Дрогобич: Посвіт, 475–485.
- Ільницький, В., & Кантор, Н. (2021). Повсякденне життя на Дрогобиччині (1946 р.): нове документальне свідчення. *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія Історія*, 7/49, 120–155.
- Ільницький, В., Кантор, Н., & Батюк, Т. (2020). Повсякденне життя у Дрогобицькому учительському інституті: новий документ до історії (1946–1949). *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія Історія*, 6/48, 342–364.
- Галів, М., & Свійонтик, О. (2023). До історії повсякденного життя Жидачівщини улітку 1946 р.: нові документальні свідчення. *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія Історія*, 12/54, 436–459. doi: <https://doi.org/10.24919/2312-2595.12/54.2837>

- Галів, М., & Гранд, М.** (2021). Два документи до історії повсякденного життя населення Станіслава у перші повоєнні роки (1946–1947). *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*, 46 (1), 4–13.
- Галів, М., Ільницька, Н. & Гранд М.** (2022). *Повсякденне життя населення Дрогобищини (1947–1948): нове документальне свідчення*. Західні землі України у перші післявоєнні роки (1944–1953): повсякденне життя: колективна монографія / відп. ред. В. Ільницький. Rīga, Latvia : «Baltija Publishing», 183–24.
- Галів, М., Свійонтик, О., & Гранд, М.** (2022). Повсякденне життя робітників Дрогобищини в перші повоєнні роки (1945–1950). *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія Історія*, 11/53, 292–309.
- Медвідь, О.** (2023). Нове документальне свідчення про утвердження радянської влади на Станіславщині навесні 1947 р. *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету Івана Франка. Серія Історія*. Вип. 12/54. С. 578–600. <https://doi.org/10.24919/2664-3715.12/54>
- Попп, Р., & Кірда, А.** (2023). Звітний документ ОУН як джерело вивчення повсякдення населення Закарпаття (1949 р.). *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія Історія*, 12/54, 487–525. doi: <https://doi.org/10.24919/2312-2595.12/54.283765>
- Попп, Р.** (2020a). Ставлення населення до діяльності ОУН і УПА у перші повоєнні роки (на матеріалах підпільних звітів). *Проблеми гуманітарних наук : збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія Історія*. 2/44, 270–286. DOI: <https://doi.org/10.24919/2312-2595.2/44.184679>
- Попп, Р.** (2020b). Повоєнне шкільництво у світлі звітних документів Українського націоналістичного підпілля. *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія Історія*. 3/45, 168–185. DOI: <https://doi.org/10.24919/2312-2595.3/45.203986>
- Попп, Р.** (2022). Медико-санітарна ситуація в Західному регіоні України у перші повоєнні роки в світлі звітних документів українського націоналістичного підпілля. *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія Історія*, 10/52, 84–98. doi: <https://doi.org/10.24919/2312-2595.10/52.257920>

References

- Ільницький В.** (2016). *Karpatskyi kraj OUN v ukrainskomu vyzvolnomu rusi (1945–1954)*. [The Carpathian region of the OUN in Ukrainian liberation movement (1945–1954)]. Drohobych: Posvit [in Ukrainian].
- Ільницький В., & Галів, М.** (2015). Do istoriyi diyal'nosti molodizhnykh ukrayins'kykh natsionalistychnykh orhanizatsiy na Drohobychchyni: nove dokumental'ne svidchennya. [To the history of activity of youth Ukrainian nationalist organizations in Drohobych region: new documentary evidence]. *Drohobych'skyi krayeznavchyy zbirnyk / [holovnyy redaktor L. Tymoshenko, uporyad. i nauk. red. M. Haliv, V. Il'nyts'kyi]. Spetsvypusk II. Drohobych: Posvit, 2015, 475–485* [in Ukrainian].
- Ільницький В., & Kantor, N.** (2021). Povsyakdenne zhyttya na Drohobychchyni (1946 r.): nove dokumental'ne svidchennya. [Everyday life in Drohobych region (1946): new documentary evidence]. *Problemy humanitarnykh nauk: zbirnyk naukovykh prats' Drohobych'skoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriya Istoriya, 7/49, 120–155* [in Ukrainian].
- Ільницький В., Kantor, N., & Batiuk, T.** (2020). Povsyakdenne zhyttya u Drohobychskom uchyteľskomu instytuti: novyi dokument do istorii (1946–1949) [Everyday life at the Drohobych Teachers' Institute: a new document to history (1946–1949)]. *Problemy humanitarnykh nauk: zbirnyk naukovykh prats' Drohobych'skoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriya Istoriya – Problems of Humanities. History Series: a collection of scientific articles of the Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, 6/48, 342–364* [in Ukrainian].
- Галів, М., & Свійонтик, О.** (2023). Do istoriyi povsyakdennoho zhyttya Zhydashivshchyny ulitku 1946 r.: novi dokumental'ni svidchennya. [o the history of everyday life in the Zhydashchevo region in the summer of 1946: new documentary evidence]. *Problemy humanitarnykh nauk: zbirnyk naukovykh prats' Drohobych'skoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriya Istoriya, 12/54, 436–459* [in Ukrainian].

- Haliv, M., & Hrand, M.** (2021). Dva dokumenty do istorii povsiakdennoho zhyttia naseleння Stanislava u pershi povoienni roky (1946–1947) [Two Documents On the History of Everyday Life of the Population of Stanislav in the First Post-War Years (1946–1947)]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk – Current Issues of Humanitarian Sciences*, 46 (1), 4–13 [in Ukrainian].
- Haliv, M., Ilnytska, N., & Grand M.** (2022). *Povsiakdenne zhyttianaseleння Drohobychchyny (1947–1948): nove dokumentalne svichennia [Everyday Life of the Population of Drohobychchyna (1947–1948): New Documentary Evidence]*. Zakhidni zemli Ukrainy u pershi pislivoienni roky (1944–1953): povsiakdenne zhyttia: kolektyvna monohrafiia [Western Lands of Ukraine in the First Post War Years (1944–1953): Everyday Life: Collective Monograph] / ed. V. Ilnytskyi. Riga, Latvia: “Baltija Publishing”, 183–242 [in Ukrainian].
- Haliv, M., Sviontyk, O. & Grand, M.** (2022). Povsiakdenne zhyttia robitnytstva Drohobychchyny u pershi pislivoienni roky (1945–1950) [Everyday Life of Workers in the Drohobych Region in the First Post-War Years (1945–1950)]. *Problemy humanitarnykh nauk: zbirnyk naukovykh prats Drohobyt'skoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriya Istorii – Problems of Humanities. History Series: a collection of scientific articles of the Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University*, 11/53, 292–309 [in Ukrainian].
- Medvid', O.** (2023). Nove dokumentalne svichennia pro utverzhennia radyans'koyi vlady na Stanislavshchyni navesni 1947 r. [New documentary evidence about the establishment of Soviet power in the Stanislav region in the spring of 1947]. *Problemy humanitarnykh nauk: zbirnyk naukovykh prats Drohobyt'skoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu Ivana Franka. Seriya Istorii*. 2023, 12/54, 578–600 [in Ukrainian].
- Popp, R., & Kirda, A.** (2023). Zvitnyy dokument OUN yak dzherelo vyvchennia povsyakdennoho naseleння Zakarpattia (1949 r.). [Report document of the OUN as a source of studying the everyday population of Transcarpathia (1949)] *Problemy humanitarnykh nauk: zbirnyk naukovykh prats Drohobyt'skoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriya Istorii*, 12/54, 487–525 [in Ukrainian].
- Popp, R.** (2020a). Stavlennya naseleння do diyal'nosti OUN i UPA u pershi povoyenni roky (na materialakh pidpil'nykh zvitiv). [Attitude of the population towards the activities of the OUN and the UPA in the first post-war years (on the basis of underground reports)] / *Problemy humanitarnykh nauk : zbirnyk naukovykh prats Drohobyt'skoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriya Istorii*. 2019, 2/44, 270–286 [in Ukrainian].
- Popp, R.** (2020b). Povoyenne shkil'nytstvo u svitli zvitnykh dokumentiv Ukrayins'koho natsionalistychnoho pidpillya. [Postwar schooling in the light of reporting documents of the Ukrainian nationalist underground]. *Problemy humanitarnykh nauk: zbirnyk naukovykh prats Drohobyt'skoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriya Istorii*. 2020, 3/45, 168–185 [in Ukrainian].
- Popp, R.** (2022). Medyko-sanitarna sytuatsiia v Zakhidnomu rehioni Ukrainy u pershi povoienni roky v svitli zvitnykh dokumentiv ukrainskoho natsionalistychnoho pidpillia [Medical and sanitary situation in the Western region of Ukraine in the first post-war years in the light of reporting documents of the Ukrainian nationalist underground resistance]. *Problemy humanitarnykh nauk: zbirnyk naukovykh prats Drohobyt'skoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriya Istorii – Problems of Humanities. History Series: a collection of scientific articles of the Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University*, 10/52, 84–98 [in Ukrainian]. doi: <https://doi.org/10.24919/2312-2595.10/52.257920>.

Грудень 1948 р.

ЗВІТ ПРОПАГАНДИВНО-ВИШКІЛЬНОЇ РОБОТИ

за м. грудень.

Читання літератури:

За звітний час кадри читали:

На шляху історичного поступу.

Історія Української національної революції.

Відношення Л.Українки до Москви.

І інші...

У. Перебиткова робота:

За звітний час РОП перебив таку кількість літератури:

Сотник Черник	– 4 наклад.	За що бореться УПА	– 5 накладів.
Полк. М.Кричевський	– 6 –“–	Українські робітники	– 2 –“–
Юрко Березинський	– 4 –“–	Русские	– 1 –“–
Бюро інформації УГВР	– 1 –“–	Гимн угнетьонних народів	– 2 –“–
–“–“–“–“–“–№ 2	– 1 –“–	До українського народу під мос.	1 –“–
Слово до братів уч.	– 1 –“–	Селяни зах. обл. України	– 4 –“–
Смерть генерала /поема/	– 1 –“–	Заблуканий брате /листівки/	– 3 –“–
Коляди.	– 4 –“–	Больш. демократизація Європи	– 1 –“–
На шляху історичного поступу	– 1 наклад		
Історія Української нац. революції	– 1 –“–		
Відношення Л.Українки до Москви	– 1 –“–		
В м. грудні виготовлено 2.000 закликів проти колгоспних.			

Одержано літературу з НОП:

За волю України № 2	– 12 штук
Учителька.	– 3 –“–
Наше становище до рос. народу	– 1 –“–
Визвольна боротьба Мазепи і Ор.	– 1 –“–
Історія української нац. Революції	– 3 –“–
Українські учителі.	– 34 –“–
Маніфест ОУН.	– 80 –“–
Школярі.	– 160 –“–
Селяни зах. обл. України.	– 170 –“–

VI. Ворожа пропаганда і агітація:

У м. грудні була така приблизна кількість на увесь терен газет, журналів:

Радянська Україна	– 3 500 шт.;	13. Прикарпатська правда	– 650 шт.;
Правда	– 1000 шт.;	14. Вперед	– 5638 шт.;
Правда України	– 600 шт.;	15. Колгоспник України	– 450 шт.;
Тваринництво України	– 80 шт.;	16. Піонерська правда	– 50 шт.;
Комсомольська правда	– 120 шт.;	17. Радянська освіта	– 120 шт.;
Радянський селянин	– 800 шт.;	18. Юний ленінець	– 80 шт.;
Сталінське плем'я	– 300 шт.;	19. Учительська газета	– 15 шт.;
Робітник	– 10 шт.;	20. Партія родіни	– 100 шт.;
Літературна газета	– 25 шт.;	21. Зірка	– 65 шт.;
Відомість Верх.Сов.	– 50 шт.;	22. Известіє	– 300 шт.;
Труд	– 250 шт.;	23. Перець	– 25 шт.;
Радянське міністерство	– 30 шт.;	24. Крокодил	– 48 шт.;

Передплатниками газет, журналів є клуби, учителі, с-ради.

У звіт часі большевики вели агітацію за довгострокове розрахування з державою по всіх видах поставок і платежем. Переважно серед сільських десятників большевицька гал айстра вела агітацію, щоб селяни до нового року «розрахувалися» з державою – здали молоко, м'ясо, податок і т.д. За не поставки молока, податку і інше большевицькі ви служники забирали у господарів худобу і тримали її доти, поки господар не заплатив податок, опісля худобу віддавали.

На кожній сторінці районної преси большевицькі писаки вихваляли перших здатчиків держпоставок і ставили їх за приклад іншим.

Неоминаючи також вели большевики пропаганду також проти підпільного руху, вказуючи, що причиною зла і нещастя є якраз повстанці і підпілля, якби не повстанці, то не було б таких репресій з боку большевиків, люди пішли б в колгосп, де житимуть краще і заможніше.

Рівночасно, як і сторінки районної преси, так і большевики пропагують про «колгоспне заможне життя». На сторінках райпреси пишуть про великий заробіток грошей, натуроплат, яких колгоспники заробляють в колгоспі.

На цю всю балаканину большевиків населення задивляється як на одну брехню і про колгоспи не хоче й чути.

Мітинги.

Дня 7.XII. в с. Завадку приїхало 12 большевицьких ви служників під ком. II-го секретаря рк кп/б/у Федосенка, які силою до с-ради зігнали 68 чоловік. В с-раді з людьми Федосенко проводив мітинг, він говорив: про вивозку лісу /норма/ і дострокову здачу державі поставок с/г продуктів та різних фінансових платежем.

Дня 29.XI. в с. Верхня відбувся мітинг, на яким виступав II-ий секретар рк кп/б/у Федосенко, він говорив про «щасливе» колгоспне життя, чому ви /населення/ так боїться колгоспу?, запитав Федосенко – хоч би мали бути і жертви, а колгосп таки мусить бути і буде – говорив Федосенко. На ці його слова присутні десятники села нічого не відповідали. На цим мітинг закінчився – десятники розійшлися додому.

28.XII. по селах р-ну за квартирували гарнізони з уповноваженими по виборах до «народних судів» УРСР, які проводили мітинги і висували кандидатів на засідателів «народного суду». На мітинг населення не йшло. Большевики на мітинг ловили людей і в присутності кількох осіб вибирали засідателів. Кандидатів на засідателів кожний уповноважений мав намічених з р-ну і на мітингу населення не вибирало кандидатів, тільки вислухало, яких кандидатів вибрав р-н, а їм прочитав уповноважений.

У звіт часі в с. Войнилів відбулася У сесія районної ради депутатів трудящих II скликання.

Сесія розглянула такі питання:

1/ Про хід організації колгоспів в районі та їх організаційне зміцнення.

2/ Про виконання плану лісозаготівель.

На сесії виступав I-ий секретар рк кп/б/у Куш, він говорив, що у Войнилівському р-ні за 15 днів м. грудня створено 5 колгоспів, в яких об'єдналися понад 500 селян одноосібників... – куркулі і їх агенти українсько-німецькі націоналісти проводять агітацію проти колгоспного ладу...

На сесії виступав голова рвк Матеріальний, який говорив, що «Войнилівський р-н по вивозці лісового матеріалу відстає..., виконав норму тільки на 48%..., на заготівлю лісу організувати всіх коней..., всіх працездатних чоловіків і жінок... – говорив вищезгаданий Матеріальний.

На сесії виступав голова с-ради с. Нагівці Джус. Він говорив: «В с. Негівці ми заснували колгосп... об'єднали в ньому 200 селян одноосібників..., приступили дружньо до колективної праці».

Дані з райгазети «Вперед» 16 грудня № 100 /342/ 1948 р.

По селах р-ну культурно-освітнє життя взагалі не проходить, за винятком райцентру Войнилів. Театрів, драмгуртків по селах взагалі немає. Бібліотеки в клубах хоч і є, то ними ніхто не цікавиться і не визичає, а клуби стоять зачинені.

В райцентрі Войнилів у будинку «культури і освіти», де поміщується бібліотека, знаходиться така кількість таких книжок:

У відділі політичної літератури – 2500 книг.

У відділі с/г літератури – 620 –“–

У відділі художньої літератури – 1044 –“–.

Завідуюча бібліотекою Ю.Бура, бібліотекар Руда Параска 1899 р. народж., українка, родом зі с. Войнилів. Тех-робітник – Степан М., 1926 р. народж., українець, родом зі с. Войнилів.

УІІ. Наша пропаганда і агітація:

На СУЗ вислано літературу:

1/ Наше становище до рос. народу. 1 прим.

2/ До українського народу під...	1 –“–
3/ Русські	1 –“–
4/ На большевицькому ідеологічному	1 –“–
5/ Больш. демократизація Європи	1 –“–
6/ Бюро інформації УГВР № 2	1 –“–
7/ Історія української нац. рев.	1 –“–
8/ Відношення Л.Українки до Москви	1 –“–
9/ Маніфест ОУН	5 –“–
10/ Учителька	1 –“–
11/ За волю України № 2	1 –“–
12/ За що бореться УПА	6 –“–
13/ Гимн угнетених народів	5 –“–

Літературу на СУЗ передано через руки.

Між українців зі СУЗ розповсюджено – Маніфест ОУН – 15 прим.

Відношення Л.Українки до Москви – 1 прим.

На болш. ідеологіч...

– 1 –“–

Бюро інформації УГВР № 1

– 1 –“–

Бюро інформації УГВР № 2

– 1 –“–

Гимн угнетених народів

– 6 –“–

За що бореться УПА

– 9 –“–

Визвольна боротьба Мазепи і Орлика

– 1 –“–

Револьюційна боротьба на СУЗ по змаганнях

– 1 –“–

Боротьба джерело могутності

– 1 –“–.

За нашою літературою українці зі східних обл. самі питають і, щоб ілюструвати захоплення східними українцями нашою літературою, можна навести такі факти: «Ви можете мені дати найбільше літератури, я її вишлю на схід. А там такі люди, що розбирають...». Не тільки літературою, а й нашим рухом захоплюються українці зі східних областей. «Зайдіть до мене, бо моя жінка ще не бачила українських повстанців... а хоче їх побачити» – говорить українець зі східних обл., стрівши повстанців на вулиці. В той час приїхала його жінка зі СУЗ, яка хотіла побачити повстанців.

Виховання молоді.

Молодь, при допомозі якої сьогодні ведемо боротьбу, є великим симпатиком підпільного руху, вона на кожному кроці виявляє свою прихильність, є найбільш витривала і морально стійка. Не зважаючи на більш. терор і знущання, вона одверто заявляла большевикам своє «ні». Для ілюстрації цих прикладів наведемо захоплення молоддю колядами підпільного видання.

Молодь також захоплюється іншими підпільними виданнями.

Між молодь райцентру Войнилів у звітному часі умасовлено:

Сотник Черник – 10 прим. Полк. М.Кричевський – 10 прим.

Юрко Березинський – 10 –“– Коляди – 10 –“–.

Кампанія на райцентр Войнилів:

Селяни зах. обл. України – 50 шт.; Школярі – 50 шт.

Маніфест ОУН – 15 –“–; Бюро інформації УГВР – 6 –“–.

Масова пропаганда:

У звіт часі між населення умасовано:

Маніфест ОУН – 20 шт.; Українські учителі – 30 шт.

Школярі – 120 –“–; Селяни зах. обл. України – 170 –“–;

Коляди – 44 прим.; Сотник Черник – 44 прим.;

Полк. М.Кричевський – 10 –“–; Юрко Березинський – 44 –“–;

За волю України № 2 – 5 –“–; Заклики проти колгоспу – 2000 шт.

Зміст агітації:

На особистих стрічах з населенням підпільники вели агітацію проти колгоспного ладу, за саботаж держпоставок, за одностайне рішуче протиставлення большевицьким домаганням.

Характеристика мас.

Селянство бідніше до большевиків ставиться ворожо і ненависно. Найбільша ненависть і ворожнеча селян до большевиків випливає з ділянки господарської, з ділянки надмірного большевицького грабежу різних поставок с/г продуктів і платежей, податку, страхівки і т.п.

Тут треба під черкнути, що большевицьким домаганням немає кінця, їхня грабіжницька політика має такі великі апетити, що селянство ще не докінчило здавати різні поставкові і податкові драчі на 1948 р., як большевики уже ставлять домагання здавати податок, страхівку, молоко і м'ясо – поставку на 1949 р., одним словом грабіж не припиняється. Такою грабіжницькою політикою селянство незадоволене і стає на сторону ворожнечі і ненависті до такої політики і рівночасно до самих большевиків.

Другою важною причиною ворожнечі селянства до большевиків є організація большевиками колгоспів, про які селяни не хочуть чути.

У національно свідомих селян ворожнеча до большевиків проявляється з причини культурного і національного поневолення України.

До нас селянство ставиться прихильно, воно радо допомагає всіма силами повстанцям і не раз з уст селянина можна почути – «якби не повстанці, ми б давно були на Сибірі – в колгоспі...».

В щоденному житті селянство бачить, що повстанці боронять його інтереси /за кращий соціальний лад в майбутній Українській Державі /, за його національне і релігійне почуття, за його краще життя. Співчуття і знайомість селян з повстанцями, що зростає в боротьбі, це та причина, що наставляє селянство прихильно до нас і нашого руху, а до большевиків противно.

З нашими ідеями селянство обізнане, є випадки малограмотності, але, що наша боротьба проходить на їхніх очах і за їхньою допомогою, то вони підсвідомо відчують і сприяють нам.

Наші заклики практичної боротьби у звіт часі селянство виконувало мало, а це та причина, що большевики пристосовують нечуваний шантаж, а в нерідких випадках і терор і змушують селянство до виконання заряджень.

Селянство багатше:

Характеристика багатшого селянства дорівнює характеристиці біднішого селянства за винятком дуже малих змін. На багатше селянство большевики посилають більші репресії, грозять, що то «куркуль» – ворог колгоспу і т.д.

В напрямі селянського господарського грабежу селянство багатше вбачає в повстанцях ще більших оборонців перед большевиками.

Большевицькі зарядження селянство багатше виконує в більшій мірі, а це та причина, що на багатих селян большевики більше натискають.

До нашого руху селянство багатше ставиться прихильно та, щоб не стягати на себе репресії з боку большевиків старається стояти оподалік від нашого руху і рівно багаті люди є більш матеріалістами.

Робітники лісоруби:

Це самі селяни, переважно бідніші, яких характеристика подана вище, за винятком деяких змін.

Надмірні норми, трудова дисципліна, а навіть і суди – це ті чинники, які наставляють вороже робітників до большевиків – до нас противно.

Інтелігенція, учителі:

Большевицький шантаж, який вони пристосовують до учителів при домаганнях вступати в комсомол чи організувати піонерів з дітей-школярів, це та причина, що викликає ненависть з боку учителів до большевиків і рад. влади. Домагання большевиків, щоб учителі виховували дітей в дусі відданості більш. партії і Сталіну, це ті причини, що наставляють ненависно і ворожо учителів до большевиків.

В міру большевицького нажиму учителі виконують большевицьке зарядження, коли нажим є більший, то виховання більше, коли менший, то навпаки.

До нас учителі ставляться прихильно, а це та причина, що їхня національна свідомість і співчуття з усім українським народом кладе в становище ворожнечі учителів до большевиків.

Вони свідомі, що повстанці борються за краще соціальне життя в майбутній Українській Державі.

Большевицький режим, який вони застосовують до українського народу, не оминає і учителів. Большевики наказують їм займатися найчорнішими роботами по вихованню дітей, виступати як наказують антинародні закони рад. влади і т.д. Людина з мораллю і національною свідомістю стає на сторону ворожнечі до таких вимог. Після такого поступу учителів вони стають залякувані, грожені, а в нерідких випадках і вивезені на Сибір.

З нашими ідеями учителі обізнані. Заклики практичної боротьби виконують в малій кількості або взагалі не виконують.

Наше друковане слово, як і особиста зустріч повстанців з учителями дає можливість поширення пропагандивної роботи.

Молодь середньо шкільна та доріст в селі:

Молодь, яка завжди захоплюється нашим рухом, нашими ідеями визвольної боротьби і на кожному кроці сприяє нам. Вона як національно свідомо, захоплена романтикою свого війська, нашої боротьби, цілий час разом з повстанцями своєю протипоставою большевицьким намаганням вступати в комсомол веде боротьбу з большевиками. Їхні співчуття до повстанців великі, як і ненависть до большевиків велика. До большевицьких домагань, заряджень, агітації молодь ставиться противно. Не раз можна почути з уст молоді, що насміхається з большевицьких домагань, а найбільше насміхається молодь з большевицької агітації. Молодь захоплюється нашим друкованим словом і великий вплив на молодь має особиста зустріч повстанців з молоддю.

Учителі наддніпрянці:

За винятком малих одиниць /партійних/ до нас ставляться прихильно, з часом коли вони приїхали на ЗУЗ і коли приглянулись нашій боротьбі ближче, а радше коли своїми очима побачили нас і нашу боротьбу, їхні погляди на наш революційний рух докорінно змінилися. Їхня симпатія до нашого руху зросла з хвилиною, коли вони одержали нашу літературу і деякі практичні поради.

З нашими ідеями щойно учителі запізнюються, заклики практичної боротьби виконують в меншій мірі, або з причини конспірації взагалі не виконують.

Друковане слово і особиста зустріч повстанців з учителями наддніпрянцями має велике значення в ділянці пропагандивній.

Лікарі наддніпрянці:

По селах р-ну знаходяться сан пункти, які обслуговують медсестри, їхня характеристика дорівнює характеристиці учителям зі СУЗ. В с. Верхня і Сівка-Войн. є лікарі, які до нашого руху ставляться зі симпатією.

Священство:

На 3 – 4 села припадає один священник, ті, які є, то всі перейшли на «православія». До нашого руху по більшій частині ставляться вони байдуже, а це можна пояснити тим, що більше дбають і бояться за свою власну шкуру. До большевиків вони ставляться вороже. Щоб не стягти репресії з боку большевиків на себе, стараються большевицькі зарядження виконувати. З нашими ідеями вони ознайомлені, вірять у доцільність нашої боротьби, але зі страху перед большевиками стараються нас уникати, а навіть придержуються нейтральності «моя хата з краю». До большевиків священники ставляться вороже з тої причини, що большевики грабують їхнє господарство, прибивають до своїх рук церкву і обмежують права священника.

Інваліди:

Це самі робітники і селяни, яких характеристика подана вище. До большевиків ставляться вони ворожо і ненависно, передовсім інваліди, які втратили на фронті руку чи ногу, від большевиків одержують дуже малу платню, в більшості випадків не одержують нічого.

Переселенці /З-за лінії Керзона/:

Їхнє ставлення до большевиків вороже. Вороже ставлення до большевиків загострилось в той час, коли большевики їх насильно вигнали з родинного місця та зграбували майже все їхнє майно, а їх самих переселили в порожні хати тих людей, що вивезли на Сибір, або прямо не забезпечили навіть хатою. Не зважаючи на те, що не мають нічого, большевики вимагають від них деяких поставок, чого їм не вдалося оминати. На слідуєчий 1949 р. будуть переселенці так само грабовані, як і місцеве населення.

До нашого руху переселенці ставляться прихильно, а це та причина, що вони і ми сім'я одної нації – почувають себе українцями. /Багато між ними є таких, що когось з родини мають в підпіллі або в УПА/. Вони також були свідками боротьби за лінією Керзона. На всіх ділянках життя консолідується з місцевим населенням.

Інші національності:

Русські партійні до нашого руху ставляться ворожо. Поляків немає.

С Л А В А У К Р А Ї Н І !

25.II.1949 р.

Б – 22